

4. Русова С. Націоналізація дошкільного виховання / С. Русова // Світло. – 1913. – №3. – С.16.
5. Сергєєва В. Ф. Про деякі питання концепції національного дошкільного виховання Софії Русової / В.Ф. Сергєєва // Педагогічний пошук: інформаційно-методичний вісник. – 1996. – №1. – С. 20 -21.
6. Ягунов В.В. Педагогіка: Навч. посібник./ В. В. Ягунов – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

Вікторія Білецька

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ НОВАТОРСЬКОГО ДОСВІДУ В. Ф. ШАТАЛОВА

Проблема оцінювання знань учнів є однією із найбільш суперечливих у світовій педагогіці, оскільки на сьогодні надзвичайно гостро стоїть питання про якість шкільних знань. Не про ту якість, яка існує виключно на папері, а про ту, яка становить дійсну наукову цінність. Це є невід'ємною ознакою сучасних умов процесу глобалізації та інформатизації всіх сфер суспільного життя. Базовим компонентом навчально-виховного процесу є контроль знань, який націлений на об'єктивне визначення рівня оволодіння учнями матеріалу на кожному етапі навчання. Оцінка здатна регулювати навчально-пізнавальну діяльність, позитивно впливати на її характер, а також бути важливим стимулом у подальшому навчанні.

До проблеми оцінювання знань свого часу зверталось чимало дослідників та педагогів. Серед них С. Френе, який визначав необхідність оцінювання зусиль учня, що були прикладені до виконання завдань, а не кінцевий результат; В.О. Сухомлинський, який висвітлював оцінювання навчальної діяльності учнів у широкому контексті виховання всебічно розвиненої особистості; Ш.О. Амонашвілі – вивчав питання про словесну оцінку знань учнів і запропонував методичні рекомендації по словесній характеристиці знань у початковій школі; М.П. Щетинін, котрий практикував виставлення оцінок наприкінці навчального дня. На сьогодні проблемою оцінювання знань займаються такі вчені, як Шатова І.В., Шестопалов Є.А., Беспалько В.П., котрі розкривають питання впровадження інформаційних технологій в систему оцінювання знань школярів; Барановська О., Бондарчук Л. – питання доцільності 12-бальної системи; Виноградова Н.Ф., яка займається проблемою системи оцінювання знань в початковій школі. Зважаючи на численну кількість досліджень у даній темі, на сьогодні не існує універсальної, загальної системи оцінювання знань.

Особливої уваги на систему оцінювання знань, на нашу думку, заслуговує методика, запропонована донецьким педагогом В.Ф. Шаталовим. Його напрацювання пройшло довгий та важкий шлях випробувань, який підтвердив плідність та ефективність творчого надбання новатора. Тому метою нашого дослідження є розкриття підходу до проблеми оцінювання знань школярів педагога-новатора Віктора Федоровича Шаталова.

Важко знайти педагога, який не мріяв би про можливість регулярного, систематичного контролю та оцінки якості виконання кожним школярем домашніх завдань чи перевірки рівня засвоєння нового матеріалу. Методика В.Ф. Шаталова відкриває реальні можливості для здійснення цієї мрії. Більше того, педагог наголошує на необхідності щоденного усебічного контролю знань учнів. Цей контроль здійснюється у формі письмових робіт і різкого збільшення кількості усних відповідей у різних формах (тиха, магнітофонна тощо). Перевірка знань школярів, при якій в кінці уроку всім роздаються аркуші з опорними сигналами і кожен наступний урок починається з письмового відтворення цих сигналів, стає певною традицією, ритуалом про порушення якого не може бути й мови. Діти доволі швидко адаптуються до такої форми роботи і розуміють її непорушність, а тому виникає необхідність працювати кожен день. За кожен письмову відповідь по відтворенню опорних сигналів виставляється оцінка, яка є певним чином

відмежованою від безапеляційної волі вчителя та його суб'єктивної думки. Вже після перших уроків кожному школяреві стає зрозуміло, що успіхи його у навчання визначаються ним самим, і ніким більше.

Оцінка за письмове виконання завдань відтворення опорних сигналів по своїй природі не може викликати в учня ніяких нарікань. Виконавши письмову роботу без помилок учень отримує виключно п'ятірку. Це в свою чергу означає, що кожного нового дня і на будь-якому уроці в школяра з'являється можливість почати відмінно вчитися. Над учнем не висить тягар минулих оцінок, що в ряді випадків призводить до відчуження, розчарування і відчуття нездатності досягнути навчальний предмет. Доволі часто за певний відтинок навчання до учня прикріплюється «клеймо» двієчника, трієчника. Система оцінювання В.Ф. Шаталова дозволяє уникнути цього і в будь-який час покращити свій результат. Не «прикрити» прогалину в знаннях новою оцінкою, отриманою за відповідь з іншого матеріалу, як це доволі часто зустрічається, а виправити її. Для цього необхідно повідомити вчителя про свою готовність до відповіді з незасвоєного матеріалу. Щоб отримати «відмінно» за письмову роботу школяреві досить лише повторити її стільки разів, скільки він сам забажає [2, с. 3-4].

Система контролю та оцінки навчальної діяльності повинна відповідати основним пріоритетам і цілям сучасного навчання. Вона має розвивати у школярів уміння контролювати себе, критично оцінювати свою діяльність, виявляти помилки і знаходити шляхи для їх усунення. Методика В.Ф. Шаталова спрямована саме на це. Досвід педагога-новатора свідчить, що навіть найслабший учень, готуючись до уроку, може кількома повторами закріпити свої знання і не допустити під час письмового відтворення опорних сигналів жодної помилки. Позитивний результат роботи заохочує до щоденної праці, орієнтуючи на самоконтроль. Письмове відтворення опорних сигналів обов'язкове, але школяр може відповісти і в позаурочний час, коли буде до цього готовий. Домашнє завдання не є суворо регламентованим – учень сам визначає об'єм домашньої роботи. Це спонукає його до самостійності. Визначеність критеріїв оцінки знань, постійне вправлення в оцінці роботи товариша (що час від часу контролюється вчителем) формують у кожного уміння адекватно, за єдиними критеріями, оцінювати свою власну роботу. Щодо пропущених занять Віктор Федорович говорив, що заповнення клітинок, які пустують можливі. Чіткі межі аркушів, логічна завершеність відображених на них розділів і абсолютне розуміння матеріалу переважною більшістю учнів дозволяє їм здолати, здавалося б, не вирішену проблему.

Доволі вдало була вирішена проблема перевантаження учнів при підготовці до уроків. Середня тривалість підготовки учня не перевищує 15 хвилин (мінімум – 8 хвилин, максимум – 25).

В сучасних умовах ні в середніх, ні в старших класах батьки не в змозі перевірити підготовку учня до уроку із кожного навчального предмета. Така безпорадність батьків істотно зменшує їхню ініціативу і дає привід для виникнення певної зарозумілості в їхніх дітей. Ця проблема була усунена, оскільки контроль і допомога батьків стали дієвими, спрямованими на виключення можливості будь-яких конфліктів у внутрішньо-сімейних відносинах та у відносинах між сім'єю і школою. Батькам дуже легко співставити письмові роботи своїх дітей з оригіналами, отриманих в школі опорних сигналів. [4, с. 51]. Отримавши можливість активно включитися в життя свого школяра, батьки позитивно впливають на дітей, які з різних причин раніше відставали у навчанні. Переважною більшістю школярів з перших днів починають працювати на рівні тільки відмінних оцінок, тому відповідно і контроль до цієї групи дітей зазвичай виражається в тому, щоб організувати дозвілля своїх школярів. Невдовзі ця група дітей поступово розширюється і в класі залишаються окремі учні, батьки яких час від часу здійснюють контроль за їх роботою. Цей педагогічний факт передбачив ще Л.С. Виготський. Він стверджував: «Те, що дитина сьогодні робить за допомогою дорослих, завтра вона зуміє зробити це самостійно». [1, с. 448].

Загальновідомим є той факт, що розвиток мислення нерозривно пов'язаний із мовленням. На жаль, сьогодні спостерігається тенденція до зменшення кількості усних відповідей школярів. Але зв'язне мовлення є каталізатором мислення. Ця закономірність

була поставлена на нову методичну основу. Застосування тихого і магнітофонного опитування дозволяло опитати до 70 школярів протягом одного навчального дня. Цей факт є особливо важливим для вивчення предметів гуманітарного циклу, особливо історії, оскільки саме за допомогою активної мисленнєвої діяльності учні можуть робити висновки, узагальнення, систематизацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Щільність усного опитування, за методикою, стала такою високою, що під час підготовки до чергового уроку кожен учень неодмінно налаштовував себе на усну відповідь. Достатню кількість оцінок у новій системі навчання переводять в оцінку з провідних позицій і забирають в неї право тиску на особистість. І тому в школу приходить націленість на знання, на успіх та пошук. Мотивом навчання стає пізнавальний інтерес. В протилежному ж випадку оцінка стає ідолом, спотвореною спонукальною силою до навчання. Таким чином, вона втрачає свій педагогічний зміст.

На перший план, за новою методикою, вийшли реальні педагогічні цінності: знання, практичні уміння і навички, творче мислення. Перш за все, оцінка, як говорив В.Ф. Шаталов, це стимул, який в обов'язковому порядку повинен викликати позитивну зворотну реакцію школяра. Багато вчителів ніби «ловлять» учнів на незнанні й тим змушують їх вчитися. І тут постає дуже серйозне питання: що саме вчитель шукає в процесі контролю знань учнів – недоліки, помилки чи ледь помітні паростки зростання? Залежно від того, який підхід обирає вчитель і свідчить про рівень його професіоналізму. В. Шаталов простежує найменші зародки знання й тим спонукає добре вчитися [5, с. 34-35].

В окремих учнів доволі часто рано встановлюється стабільність оцінок. Якогось учня відносно швидко оцінюють як відмінника, а когось – як із середнім рівнем успішності. Вплив оцінювання результатів навчальної діяльності групує окремих учнів. В умовах шкільного навчання дитина отримує певну роль (відмінника, проблемного учня тощо), якої практично неможливо позбутися. Акумуляція оціночних суджень перетворюється на самооцінку учня, на його уявлення про самого себе. Це відображається на його інтересах: учень, якого низько оцінюють, уникає діяльності, боїться відповідати і висловлювати власну думку. Тому надзвичайно важливо, щоб педагог створив найбільш педагогічно доцільні, гуманні, суб'єкт-суб'єктні відносини. Головний принцип при цьому – зняти почуття страху з учня, зробити його розкутим, вільним, вселяти впевненість у його сили. Усі діти можуть успішно вчитися, однак вчитель повинен мати велике терпіння. Таким чином, методика донецького педагога-новатора націлена не залякування оцінкою учня, а розкриття його потенціал, віру в себе і спрямування на успішне виконання поставлених завдань.

Цікавим є той факт, що методика В.Ф. Шаталова не передбачає взагалі щоденників. У них просто нема необхідності. Оскільки одним із найважливіших принципів оцінювання в новій методиці є принцип гласності. Підтримувати бажання вчитися на совість, із повною самовіддачею допомагають листи відкритого обліку знань. Механізм їх дії наступний. Кожну оцінку, яку отримує учень, вивішують на великому аркуші – відомості відкритого обліку знань. Роль і значення цієї оцінки зовсім інші, ніж за традиційного навчання. В останньому випадку ні сам учень, ні тим паче його товариші не пам'ятають оцінок, отриманих протягом чверті, семестру, року. Зовсім інша справа – облік знань у В. Шаталова. Відомості про отримані кожним учнем оцінки завжди на очах у всіх і кожного. Постійний контроль і відображення його результатів у відкритих листах обліку знань є потужним фактором, що пробуджує школярів до регулярної роботи над навчальним матеріалом. Без зовнішнього, постійно діючого контролю школярі, навіть ті, що розуміють необхідність оволодіння знаннями, не можуть змусити себе систематично виконувати завдання. Тепер вже неможливо уявити собі учня, який отримавши п'ятірку, раптом погодився на нижчу оцінку [3, с. 39-40].

Досить часто В.Ф. Шаталова звинувачували в тому, що його методика тримається на «зазубрюванні» навчального матеріалу, внаслідок чого учні отримують поверхові знання. Але це не відповідає дійсному стану справ. Нова система навчання не тільки інтенсивна, але й продуктивна. Випускники експериментальних класів навчаються у найпрестижніших навчальних закладах, є авторами численних кандидатських та докторських

дисертацій. І ніхто не ставить під сумнів їх рівень знань, бо вони навчалися не для оцінки в щоденнику та журналі, а для себе – ось в чому головна відмінність.

Напрацювання В.Ф. Шаталова на сьогодні не втратило своєї актуальності. Передовий досвід знайшов свою реалізацію в Москві та Санкт-Петербурзі, де було створено школи імені В.Ф. Шаталова. Справу педагога-новатора продовжують його численні послідовники. Серед них Виноградов С.М., Данилевич Р.М., Легасов В.Г., Соколов Ю.Г., Бердосов С.С., Шейман В.М. та інші. Досвід В.Ф. Шаталова перейняли та активно ним послуговуються педагоги Чикаго, Пекіну. Таким чином, творчі ідеї вчителя-новатора можуть бути взяті на озброєння і українськими освітянами.

Список використаної літератури

1. *Выготский Л. С.* Избранные педагогические исследования / Л. С. Выготский. – М.: АПН РСФСР, 1956. – 448 с.
2. *Калошин В. Ф.* Педагогіка успіху. Методика Шаталова – успіх у навчання кожного учня [Текст] / В. Ф. Калошин // Трудове навчання в школі. – 2011. – №11. – С. 2-6.
3. *Калошин В. Ф., Сушенцева Л. Л., Гоменюк Д. В.* Методика Шаталова – успіх та радість у навчанні [Текст] / В. Ф. Калошин, Л. Л. Сушенцева, Д. В. Гоменюк // Завучу. Все для роботи. – 2011. – №9-10. – С. 36-57.
4. *Шаталов В. Ф.* Куда и как исчезли тройки / В. Ф. Шаталов. – М.: «Педагогика» 1979. – 51 с.
5. *Шаталов В. Ф.* Педагогическая проза / Виктор Федорович Шаталов. – М.: «Педагогика», 1980. – с. 34-45.

Наталія Артюх

ВИХОВНА РОБОТА В ШКІЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ: НОВАТОРСЬКІ ІДЕЇ В. А. КАРАКОВСЬКОГО

Наприкінці 80-х – початку 90-х років проблема шкільного колективу стала найбільш дискусійною у вітчизняній педагогіці. Людина – істота суспільна, тому не можна заперечувати наявність і значення колективних відносин у її розвитку. Діяльність шкільного колективу визначається характером взаємодії між учнями та педагогами, суспільно значущими цілями та загальними ціннісними орієнтаціями, якими опосередковується навально-виховний процес. Це ідейна, духовно-етична єдність вихователів і вихованців, в якій спостерігається терпіння до особистісних поглядів, ідеологія, яка виховує у членів колективу ідейність, вірність обраним ідеалам. У колективі дитина отримує необхідні їй духовні можливості для спілкування, самовираження та самоствердження.

Проблемою здійснення виховної роботи в шкільному колективі займалися такі визначні педагоги як О. Бондар, Б. Ліхачов, М. Вейт, В. Бучківська, В. Сухомлинський, Н. Селіванова, Д. Григор'єв, Л. Новікова та інші. Значний вплив на організацію виховної роботи шкільного колективу мали новаторські ідеї Володимира Караковського.

Володимир Абрамович Караковський – російський педагог, народний учитель СРСР, певний час був директором московської середньої школи № 825 (Центр Освіти № 825), де зараз працює на посаді заступника директора з науки. Він є засновником гуманної виховної системи сучасної школи.

“Школа – це насамперед, середовище виховання”, – писав В.А. Караковський у своїй монографії “Виховання для всіх”, де висвітлено тридцятирічний досвід його педагогічної діяльності [3, с. 123]. Виховна система, створена під його керівництвом спільними зусиллями педагогів, учнів та їх батьків, орієнтована на цінності практичного гуманізму і надає унікальні можливості для особистісного зростання й творчої самореалізації дітей і дорослих. Визначальну роль у комплексі ідей відіграє педагогічна концепція колективу, що спирається на ідеї системності, комплексності виховання, інтеграції педагогічних впливів, необхідності колективної творчості.